

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

2023. JANUÁR 9.

NYÍREGYHÁZI
EGYETEM

**A digitális eszközhasználat hatásainak vizsgálata
kisgyermekkorban**

Farkas Réka Petra

Csecsemő- és kisgyermeknevelő szak

Konzulens: Tanyiné Dr. Kocsis Anikó

PhD, főiskolai docens

Tartalomjegyzék

I.Bevezetés	1
II.Szakirodalmi áttekintés	2
II. 1.A kisgyermekkor egyes életszakaszaiban megjelenő sajátosságok és fejlődésbeli jellegzetességek	2
1. A magzatkor	2
2. A csecsemőkor	4
3. Kisdedkor	3
II. 2. A digitális eszközök és a társadalomra gyakorolt hatásuk	6
1. Televízió	7
2. Okoseszközök	10
3. Közösségi oldalak és az internet	11
4. A digitális eszközök használatának társadalomra gyakorolt hatásai	11
III. A digitális eszközök hatása a kisgyermekek fejlődésére- saját felmérés bemutatása és értékelése	13
1. A kutatás célja	13
2. Vizsgálati módszerek	13
3. A vizsgálat eredményeinek értékelése	14
4. Hipotézisek vizsgálata	23
IV.Összesség	Hib
a! A könyvjelző nem létezik.	
V.Felhasznált irodalom	27
VI.Mellékletek	Hib
a! A könyvjelző nem létezik.	

I. Bevezetés

Azért választottam ezt a témát, mert a mai világban egyre népszerűbb és elterjedtebb a digitális eszközök használata. A felnőttek életében mind a munkában, mind a magánéletben jelen vannak ezek megoldások, igen nagy sikerrel. Az okostelefonok, laptopok, tabletek ma már ugyanolyan részét képezik a háztartásoknak, mint egykor a televízió.

Mivel a felnőttektől ezt látják, így a gyerek esetében is egyre elterjedtebbé válnak az okos eszközök. Megfigyelhető, hogy a szülők már pár hónapos korban a picik kezébe adják a mobiltelefonokat, vagy leültetik őket a televízió elé, hogy lekössék őket. Éppen ezért kíváncsi voltam és azt feltételeztem munkám elején, hogy a vizsgált korosztályhoz tartozó gyerekek közül a legtöbben napi szinten használják az okoseszközöket.

Az elmondottak mellett témaválasztásomat az is indokolta, hogy a családban több gyerek is van, akik kiskoruktól kezdve magabiztosan kezelik az okoseszközöket. Bölcsődéskoruktól egyre biztosabban és „tudatosabban” használják a digitális eszközöket mesenézésre, ill. hallgatásra és egyéb videós tartalmak lejátszására. Felvetődött bennem a kérdés, vajon hány éves kortól engedhetjük meg biztonságosan ezeknek az eszközöknek a használatát kisgyermekkorban?

Mivel napjainkban meglehetősen aktuális ez a probléma, úgy gondolom, hogy erről érdemes beszélni, olvasni, hiszen a gyermekek a legfontosabbak az életben, ők jelentik a jövőt. Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy hogyan hatnak ezek a digitális eszközök a korai életszakaszokban a gyermek fejlődésére. Úgy gondolom, hogy a pozitív hatások mellett, sok negatív hatása van annak, ha teret engedünk a gyerekeknek, hogy szabadon használják ezeket a tárgyakat naponta több órában. Munkám során arra is a választ kerestem, hogy milyen mértékben befolyásolják ezek az eszközök a gyermekek nyelvhasználatát.

Dolgozatomat több részre osztottam. A bevezetés (I.) után a szakirodalmi áttekintés fejezetében (II.) az egyes életkori szakaszok sajátosságait vázolom fel. Az érzékszervek- és a beszédfejlődés után a mozgás főbb állomásait mutatom be, kiemelve azokat a tendenciákat, amelyek meghatározók lehetnek a kisgyermekek fejlődésében. A II. 2. fejezetben a digitális eszközökre, használatukra és hatásukra koncentrálok. E részen belül írok a kisgyermekek privát szférájáról, egyéni igényeiről.

A III. fejezetben vázolom kérdőíves felmérésem eredményeit, mely során az előzetesen feltett kérdéseimre fókuszálok: hogy a digitális eszközök negatív hatással vannak-e a gyermekek fejlődésére? Ha a válasz igen, akkor milyen keretek között tehető biztonságossá a használatuk? A lefolytatott vizsgálat mindezekre választ ad.

II. Szakirodalmi áttekintés

II. 1. A kisgyermekkor egyes életszakaszaiban megjelenő sajátosságok és fejlődésbeli jellegzetességek

A továbbiakban áttekintem, mi jellemzi a kisgyermekek fejlődését a különböző életszakaszokban, vázolva testi és mentális fejlődésük legfontosabb állomásait.

II.1. 1. A magzatkor

A gyermeket váró nőknek befelé kell fordulni, a baba felé, hogy tudják, mikor mire van szükségük, hogy egészséges és életképes babát hozzanak a világra. (Ranschburg, 2009)

A magzati kornak, a terhességnek 3 szakasza van. A terhesség első szakasza a csíraszakasz vagy germinális szakasz. Ebben a szakaszban, ha trauma éri a nőt, megszakadhat a terhesség. Ez a szakasz 14 napig tart és ekkor jön létre a magzat. (Ranschburg, 2009)

A második szakasz az embrionális szakasz, mely 2 hónapos korig tart és ekkor fejlődik ki az magzat emberi formája. Itt még sebezhető, akár visszafordíthatatlan károsodása is lehet. A harmadik szakasz a magzati periódus, mely a második hónaptól a születésig tart. Ebben a szakaszban válik a magzat néhány cm-ről közel 50 cm hosszúvá. A magzat mozog, lokalizáltak az reakciói, kinyitja a szemét. Levegőt is vesz a 6. hónaptól, így már több esélye van a túlélésre egy esetleges koraszülés esetén. A hetedik hónaptól a túlélésre való esélye jelentősen megnövekszik. (Ranschburg, 2009)

Érdekeség, hogy a magzat növekedése az első hat hónapban a leggyorsabb egész életünk során. Az első hónapokban kifejezetten látványos a központi idegrendszer érése és élettani fejlődése is. 8 hónaposan már érzékeny a külvilágra, élénk mozgással reagál a hangokra, érzékeli a fényt és tanulásra is képes ilyenkor már. (Ranschburg, 2009)

A születés előtti napokban a baba antitesteket gyűjt az anya véréből, melyek megvédik majd a külvilágban a fertőző betegségektől. (Ranschburg, 2009)

Beszéd

A gyermeki nyelvfejlődés tekintetében 3 éves korig 4 szakaszt különböztetünk meg:

1. Kommunikáció a magzati korban
2. Csecsemőkori nyelvi fejlődés
3. Egyszavas megnyilatkozások szakasza (10- 18.hónap)
4. Telegrafikus beszéd és ugrásszerű szókincsbővülés (1,5 -3 éves kor)

Ebben a részben csak az elsőt fogom kifejteni, a második pontot a csecsemőkornál, az utolsó kettőt pedig a kisdéd kor bemutatásánál (Tancz, 2011).

Kommunikáció a magzati korban

Az újszülött rendelkezik sok olyan készséggel, amely nem a születést követő tapasztalatok eredménye, hanem az anyaméhben fejlődött és gyakorlódott be. Ezeket a jelenségeket a születés előtti, születés körüli pszichológia vizsgálja. A vizsgálatok meggyőzően bizonyítják, hogy az emberi élet a fogantatással kezdődik és minden fejlődési fázisa egyaránt fontos, emellett a magzat számos területen jártasságot szerez. Fejlett idegrendszerrel, érzékszervekkel, mozgással, kognícióval (pl.: tanulás, álom, emlékezet) rendelkezik. (Tancz, 2011)

Mozgás

Az ultrahangos felvételekből tudjuk, hogy a magzatok a 6. terhességi héttől kezdenek mozogni, és a 10. hétre már többféle mozgásformát is végeznek. (Tancz, 2011)

Ezekből a mozgásokból arra következtethetünk, hogy a méhen belüli baba mozgása spontán, belső indíttatású. Az első trimeszter végére a babák maximum fél perc hosszan képesek folyamatosan mozogni és ez mind addig tart amíg a hely nem válik túl szűkké a baba számára. Ahogy nőnek, elkezdenek a méh egyik végéből a másikba vándorolni. Lábuikkal rúgják el magukat méhfaltól. (Tancz, 2011)

Tapintás

A tapintás már a magzati életben elkezdődik. Az első testrészek azok, amelyek felnőttként is a legérzékenyebbek az érintésre. Az arccal kezdődik és a genitáliákkal, a nemi szervekkel folytatódnak, majd folyamatosan a többi testrészük is érzékennyé válik. A magzat megérinti saját arcát, ajkát, testrészeit, a köldökszinórt, szopja a hüvelykujját. A 32. hétre a testének majdnem egésze érzékeny melegre, hidegre, nyomásra és fájdalomra. (Tancz, 2011)

Simogatás

A baba érzékeli a hasfalon keresztül a simogatást. A baba egészen másképp reagál az anya és másképp az apa érintésére. Idegen kéz érintésétől pedig gyakran elhúzódik. Egyes kutatók szerint ezzel magyarázható, hogy azok a pocaklakók, akiknek nem beszélnek az ultrahangos vizsgálatokról, teljesen elfordulnak és elhúzódnak, így a nemüket sem lehet megállapítani. (Tancz, 2011)

A babák a magzatvízbe vezetett türe is reagálnak, melyet a magzatvízből való mintavétel miatt tesznek, általában megijednek és kisebb sokkot kapnak tőle. (Tancz, 2011)

Ízérezékelés

A nyelv ízlelőbimbói a 16–18. hétben már nagyszámban vannak jelen, és a 20. terhességi hétre a magzat ízérezékelése megközelíti az újszülöttét. A magzatvíz édeskés íze

természetesen meghatározó a baba számára. A kismama étrendjében esetleg szereplő intenzív fűszerek, növényi kivonatok megváltoztathatják ezt a megszokott ízt. (Tancz, 2011)

Hallás

A terhesség 18-20. hetében kialakulnak a magzati hallószervek. A magzat már a 22. héten egyértelműen képes felismerni az édesanyja szív működését. A szülést követően az újszülött erre az ismert szívhang hatására nyugszik meg, ha édesanyja mellére teszik. Vizsgálatokat bizonyítják, hogy a szívveréshez hasonló hangok lassú megszólaltatása nyugtató hatással van az újszülöttekre: kevesebbet sírnak, többet alszanak, mélyebben lélegeznek, kevesebb emésztési problémájuk van, és ritkábban betegednek meg. (Ranschburg, 2009)

A 24. héttől a baba már képes elhatárolni a méhen belüli zajokat a külvilág hangjaitól és ilyenkor már jól érzékeli a beszédet is. Másképp reagál ismerős hangokra, mint az ismeretlenekre, például az ismeretlenre gyakran feszítő mozgással jeleznek. Megfigyelések szerint az anya szívritmusához közeli ritmusokat, valamint az apai hanghoz hasonló, mélyebb hangokat kedvelik leginkább. (Tancz, 2011)

A magzati korban hallgatott zene pozitív hatással van az agy fejlődésére és a későbbiekben megkönnyíti bizonyos ismeretek elsajátítását. A magzat rendszerint a 6-7 hónapos kortól reagál a zenei hangokra is. A klasszikus zenétől általában megnyugszik, élénkebb ritmusútól ideges lesz, emiatt gyorsul a szívverése és gyorsabban mozog. (Tancz, 2011)

II.1. 2. A csecsemőkor

A megszületett babákat az első percben és az 5. percben az Apgár táblázat által ellenőrzik, hogy egészségesen jött-e a világra. Innentől kezdve a gyermek újra egy gyors fejlődés előtt áll, de ez már közel sem olyan intenzív, mint a magzatkorban volt. (Ranschburg, 2009)

A különböző területek, mint a mozgás különböző részei, a gondolkodás, a társas kapcsolatok, az érzékszervek és a beszéd szoros együttműködéssel fejlődnek és nem egymástól függetlenül. Ugyanígy az érzékszervek is együtt teszik lehetővé csecsemő információhoz jutását. A csecsemő a sok-sok információt megtanulja összehangolni és így tapasztalatot gyűjteni a külvilágról. A picik kulturális és egyéni különbségektől függetlenül, ugyanabban a sorrendben és azonos időben sajátítják el a fejlődési folyamatokat. (Hajtó és mások, 2014; Vajda, 1999)

Szocializáció

Az ember a szocializáció során illeszkedik be a társadalomba és ismeri meg önmagát és környezetét, megtanul együtt élni embertársaival és megfelelően viselkedni. A fejlődésünkben nagyban közrejátszanak azok a minták, melyeket a szüleink és mások által tapasztalunk. Növekedésünk során rengeteg új dologgal ismerkedünk meg. Ennek színtere az a mikromilió, az a közeg, amely a felnőtté és emberré váláshoz szükséges.

Az első színtér a család, később csatlakozik hozzá a barátok, munkahelyek és még megannyi más kiscsoporti színtér is. A szocializáció egy egész életen át tartó folyamat, melynek leglényegesebb időszaka a gyermekkor. A kezdeti időszak az „én” kibontakozásával kezdődik és fő tényezője az édesanya. Később a szocializációs tér növekedésével a kortárs csoportok is jelentősebb szerepet kapnak. (Hajtó és mások, 2014)

Mint említettem, a gyermek kultúrájának szokásait, szabályait, megfelelő viselkedését az első - és egyben legfontosabb - szociális színtérben, a családban sajátítja el. Ennek a színtérnek többszínű a funkciója. Elsősorban biztosítja a gyermek biológiai gondozását, valamint az éréséhez, fejlődéséhez szükséges feltételeket. Eközben átadja a meghatározott magatartási és szeretmintákat is. Az itt felnövekvő gyermek kétfajta hatásnak van kitéve. Az egyik a nem szándékosan közvetített hatás, a másik a tudatosan közvetített nevelői hatás. Hangsúlyozni kell, hogy mindkettő egyformán fontos és ugyanúgy alakítja a gyermek fejlődését (Hajtó és mások, 2014).

Tanulás

A mozgással ellentétben a gondolkodást nem tudjuk olyan jól nyomon követni csak a játék terén. Az első évben a baba eljut a tárgyak tulajdonságait megtanulva a megfogásuktól egészen az egymásba rakosgatásig. Elsajátítja az alapvető összefüggéseket a világban, hatással lesz környezetére. Amellett, hogy a tárgyakkal való bánást elsajátítja a körülötte lévő személyekkel, felfedezi a kapcsolatot a „teremtés” és fenntartás között. 3 hónapos korára már megkülönbözteti a számára jelentéktelen és fontos zajokat - így nem rezzen össze mindenre. (Hajtó és mások, 2014)

Látás

Az újszülöttek látása nem éles, a felnőttekkel ellentétben csak a szürke árnyalatait látja. Szemük nehezen alkalmazkodik a fény változásaihoz, ez reflexes választ vált ki és összeszorítják a szemhéjukat. Az első hónapban a baba tekintetét fixálni sem tudja még és így csak a tárgyak körvonalait látja. 1 hónapos kor után rájön, hogy tekintetével ott tudja maga mellett tartani a szüleit és fixálni is tudja tekintetét. A mozgó tárgyak és a fényjáték

leköti a figyelmét, sőt tekintetével követi azt és a fejét is fordítja utána. Már látja az apró részleteket látásának élesedése miatt. Három hónapos korára megkülönbözteti a piros, kék, sárga és zöld színeket, sőt, az első kettő le is köti, mivel azt szereti a leginkább. 4 hónapos korára már felismeri édesanyja arcát, illetve az egyik tárgyról a másikra váltja a tekintetét. A mozgó tárgyakat lekötik figyelmét. 5 hónaposan már élesen lát és a távolba tekint, kielégítve ezzel a kíváncsiságát. 6 hónapos korára már észreveszi az apró tárgyakat, a morzsákat, szöszöket. Megfigyeli az arcmimikát és észlelni kezdi a mélységet. A kisebb lyukakat és réseket is észreveszi már, ezért elkezdi ujjait dugdosni ezekbe. 9 hónapos korára már a leeseő játékok után néz. 1 éves korára síkban is érdeklik a részletek. A távoli tárgyakat jól látja már, a téri viszonyokat észleli, és a képeskönyvek maradéktalanul lekötik figyelmét. (Hajtó és mások, 2014)

Hallás

Tudjuk, hogy a gyerek már magzati életében is hall és különbséget tud tenni a hangok és dallamok között. Csecsemőkorban annyi a különbség, hogy a hangokhoz már kép is csatlakozik. A szülés után a hallójárataiban még maradhat víz, de ez hamar kitisztul. Érzékenyebbek az első évben a halottakra, mint a látottakra. Bizonyított, hogy a csecsemők meg tudnak különböztetni mély és magas hangokat, mely közül a magasat jobban kedvelik. A kicsikkel a felnőttek ösztönösen hangosabban és magasabb hangon beszélnek, amire a gyermek nagyon figyel. A ritmusos, mély hangok altató, nyugtató hatásúak számukra. Míg a látás a szemünk becsukásával megszüntethető, a hallást nem tudjuk kikapcsolni még alvás közben sem. Hozzá tudnak viszont szokni és ez már hallás-figyelem tanulási folyamatnak tudható be. 2 hónaposan már többször nyugszik meg beszéd hangjára és egyre többször próbálgatja a hangját. Előfordul, hogy néha még saját magát is meglepi a hangadással, mivel még nem teljesen érti, hogy ő maga adja ki azt a hangot. Fejüket még 3-4 hónaposan nem mindig fordítják a zaj irányába, nem keresik a hang forrását tudatosan. Szüleinek hangját már egyértelműen megkülönbözteti másokétól.

6 hónaposan már odafordulással keresik a hang forrását. Figyelnek, ha beszélnek hozzájuk és hangot adnak ki. Élvezik a hangjukat és hosszasan játszanak vele. 1 éves korukra azt a személyt keresik, aki beszél, és nevük hallatára felfigyelnek és odafordulnak a kérdező szemébe nézve. Szeretik a zenét, ringatóznak rá. (Hajtó és mások, 2014)

Szaglás és ízlelés

A gyermek képes megkülönböztetni az anyatej ízét más folyadékok ízétől, valamint vizsgálatok igazolják, hogy a különböző töménységű édes, sós és keserű ízek különböző reakciót váltanak ki. Igaz még nem kifinomultan, de reagálnak a különböző szagokra is, a kellemes édes illat felé fordítják a fejüket, míg a kellemetlen zavaró szagoktól elfordulnak. (Ranschburg, 2009)

Beszéd

A szülői utánzás és megerősítés eredménye a beszéd a gyermekeknél, így a nyelv elsajátításához szüksége van a beszéd megértésére, ami már a méhen belüli kezdődik, és csecsemőkorban folytatódik. Az újszülött különbséget tud tenni az anyanyelve és számos idegen nyelv között. Felismeri a fonémák közti különbségeket. (Ranschburg, 2009)

Az anyanyelv az a nyelv, amelyet már a méhben hall, majd az édesanyjától tanul csecsemőkorától kezdve az egyén, bonyolult agyi folyamatok által. Az elsőként vagy az első egyikeként megtanult kommunikációs eszköz, amely a nyelv beszélt változatának megértését jelenti. Ez, az életünk során a legtöbbet használt és legjobban ismert kommunikációs eszköz. Ezzel szemben a gyermeknyelv a gyermekek által használt és alakított kódrendszer, mely a gyerekek kreatív tanulásának bizonyítéka. A gyermekek nyelvi teljesítménye más minőségileg és mennyiségileg is, mint a felnőtteké. Nem egyszerűen átveszik és tanulják a nyelvet a felnőttektől, hanem inkább létrehozzák saját maguknak és fokozatosan a felnőttekéhez hasonlóvá alakítják. Minden gyermek egyénileg kerül kapcsolatba a nyelvvel, ezért sok gyermeki nyelvváltozat létezik. Nincs két egyforma gyermeknyelv, bár az egyes gyermekek által beszélt változatoknak sok közös vonása van, hiszen a célnyelv hasonló. A gyermeknyelven tehát azokat az egyéni nyelvváltozatokat értjük, melyek a gyerekek anyanyelvük megtanulása során használnak. (Tancz, 2011)

A nyelvelsajátítás komplex és titokzatos folyamatát jónéhány tényező együttese alakítja. Például: az ösztönös biológiai adottságok, a felismerési agyi struktúrák, az eredendő közösségi beállítódások, a nyelvi tapasztalatra épülő fejlődési folyamatok, a társas környezet és az interperszonális kapcsolatok stb. A nyelvi kompetencia kialakulása és az anyanyelv fejlődése szorosan összefügg a szocializáció folyamatával. Amikor a nyelvet használjuk és/vagy beszélünk, akkor jónéhány további képességünk is használjuk, mint pl.: észlelés, emlékezet, viselkedés stb. (Tancz, 2011).

A gyermeki nyelvfejlődésben 0-3 éves korig 4 szakaszt különböztetünk meg:

1. Kommunikáció a magzati korban

2. Csecsemőkori nyelvi fejlődés
3. Egyszavas megnyilatkozások szakasza (10-18.hónap)
4. Telegrafikus beszéd és ugrásszerű szókincs bővülés (1,5-3 éves kor)

Ebben a részben csak a második szakaszt fogom kifejtteni, mivel az elsőt már a magzatkor leírásánál ismerttettem.

Csecsemőkori nyelvi fejlődés

Az anyanyelv elsajátítását döntő módon befolyásolja az anya-gyermek kapcsolat. A csecsemő és az anya közötti kapcsolat az érintéssel kezdődik, majd a hangok, mozdulatok megfigyeltési folyamatával folytatódik. (Tancz, 2011)

A csecsemők egységes kifejezési formákat használnak, figyelembe véve azt, hogy a körülöttük lévő felnőttek milyen nyelven beszélnek. A beszéd kialakulása előtti korszaknak több olyan jelzőrendszere van, mely kifejezi a csecsemő testi és pszichés állapotát. A sírás, a hangadás, a mimika, a tekintet, a gesztusok, a rámutatás stb., mint a nyelvfejlődés előfutárai, már a kora csecsemőkortól megfigyelhetők. (Tancz, 2011)

Az első hetekben a biológiai, reflexes hangok uralják az újszülött hangadását, melyek közvetlen összefüggésben állnak a gyermek fizikai és lelki állapotával. A hangoknak még nincsenek speciális nyelvi tulajdonságaik, de megegyeznek a későbbi beszéd hangképzésével. (Tancz, 2011)

Két nagy csoportra oszthatók ezek a hangok, a fiziológiás (tüszentés) és a nem fiziológiás hangokra (sírás, gögicsélés). A sírással a gyermek a számára fontos történéseket, állapotokat jelzi a környezetére felé pl. fájdalom, éhség, diszkomfortérzés, unalom stb. (Gósy Mária, 2005; Tancz, 2011)

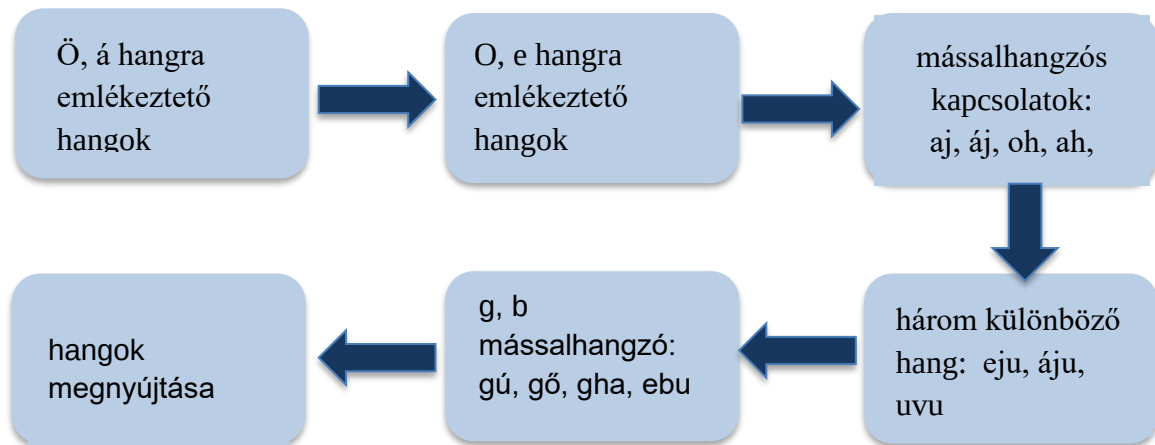
A baba kéthónapos kor körül képes felismerni, majd maga is produkálni a különböző érzelmeket kifejező intonációkat. Először az elégedetlenséget kifejező intonációtípust használja, majd a közlő jellegűt, majd a harmadik hónaptól megjelenik az örömet kifejező intonáció is. A gögicsélésnek lényeges szerepe van a beszéd kialakulásában és megfelelő fejlődésében. A gögicsélés megalapozza a beszédet, a csecsemő ugyanis az első életévben gyakorolja be azokat a mozgássorokat, amelyek a későbbi beszédhangok létrehozásához szükségesek. Ezzel egyidejűleg egyre jobban képessé válik a környezetében hallott hangoknak, illetőleg a hangzó beszédnek a felfogására és felismerésére. (Pinker, 1999; Tancz, 2011).

A 3-6. hét között kezdenek a babák gögicsélni és ez a folyamat körülbelül a 15. hónapig tart. Ha a csecsemő a 2. hónapot is betölti, és nem gögicsél, akkor a gögicsélés késéséről beszélünk.

Rendszerint egyetlen hangféleséggel indul a gőgicsélés, majd a 2. hónap végén és a 3. hónap elején megjelennek a mássalhangzós kapcsolatok. Hamarosan már három különböző hangot tartalmazó gőgicsélt sorokat adnak ki a kicsik. A 3. hónapban jelennek meg a g, és a b mássalhangzókra emlékeztető hangok. A hónap közepén, vége felé kezdi megnyújtani a hangokat. (Tancz, 2011)

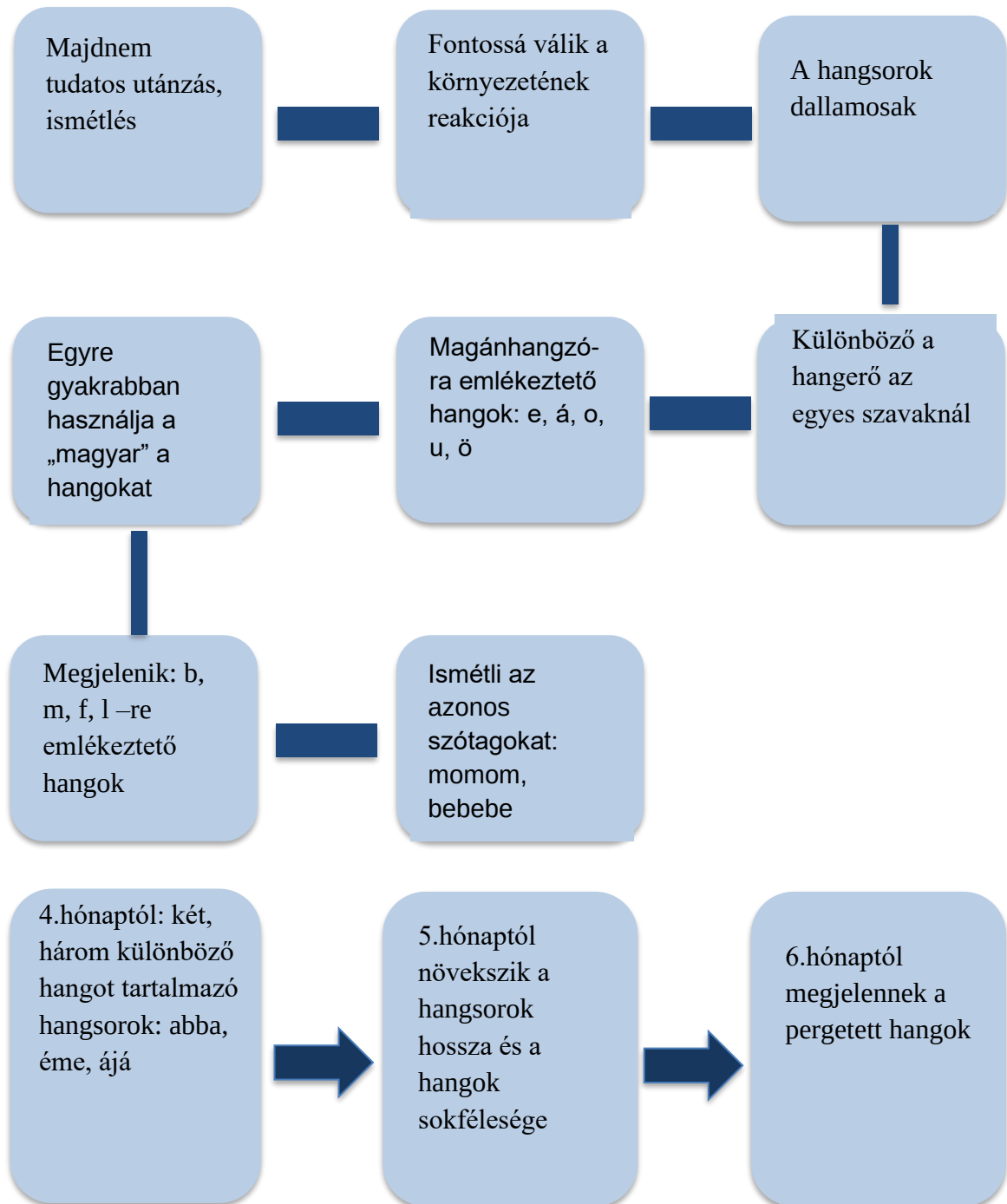
Az első három hónapban 10-20 féle hangot is képesek kiejteni a babák és ezek időtartama is nő fél perctől néhány percig. Tisztán azonban még egyik hangot se ejtik. (Tancz, 2011)

0-3 hónap között:

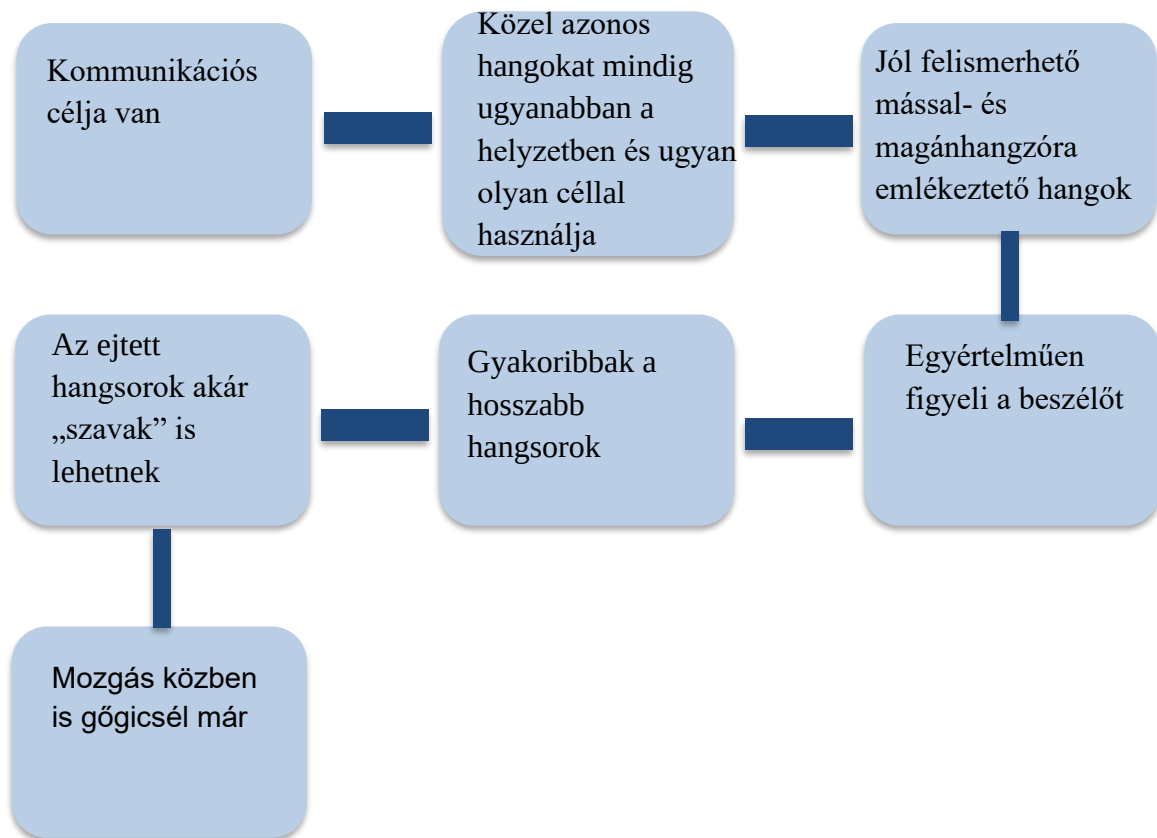
1. ábra: Beszédfejlődés 0-3 hónapos korban (saját szerkesztés)

3-6 hónap között:

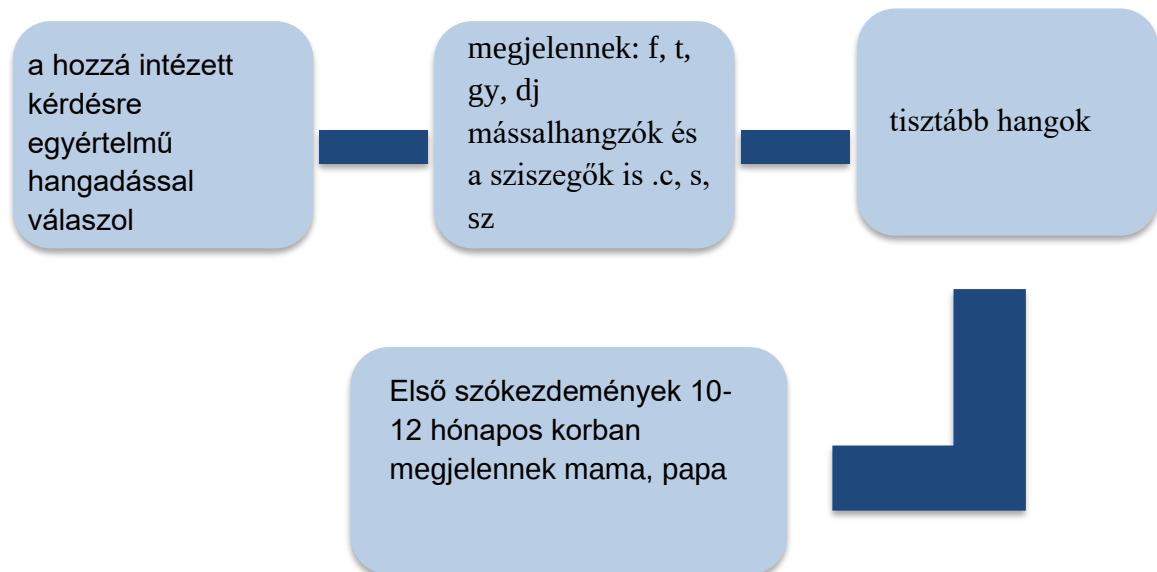
2. ábra: Beszédfejlődés 3-6 hónapos korban (saját szerkesztés)

6-9 hónapos kor között:

3. ábra: Beszédfejlődés 6-9 hónapos korban (saját szerkesztés)

9-12 hónapos kor között:

4. ábra: Beszédfejlődés 9-12 hónapos korban (saját szerkesztés)

III. 1. 3. Kisdedkor

Látás

A kicsik 12 és 15 hónapos koruk között kedvelik azt, amikor megfordul a világ a szemükben, tehát szeretnek fejfelé lefelé lógni és a lábuk közt kinézni. Szeretik felfedezni a 3 dimenzió nyújtotta térbeli lehetőségeket, például hintázás, vagy távoli tárgyak megfigyelése. Ezekben a helyzetekben a látásukkal együtt az egyensúlyuk is fejlődik. A képek nézegetése, színes, rajzolt formák egységesegésként való értelmezése, majd a részletek megfigyelése is fejleszti a gondolkodást és a kétdimenziós látást. (Hajtó és mások, 2014)

15 hónapos kortól a kisebb részleteket összetett háttér előtt is észreveszik, akár kettő, akár három dimenzióban. Fényképeken és a könyvekben is érdeklik őket a kisebb részletek. Még mindkét szemükre szükségük van az egyensúlyuk megtartásához. (Hajtó és mások, 2014)

18 hónaposan jól látja a színeket és látása vezérli a felfedezésben. Érzékeli a kis távolságot a térben. A tárgyak egymásra pakolása miatt egyre jobban fejlődik a finommotorika. (Hajtó és mások, 2014)

24 hónaposan a vizuális észlelés és a figyelem fejlődik a legintenzívebben. Minden apróbb részlet leköti a figyelmét és hosszan nézegeti a tárgyak, képek apró részleteit. Ha felhívják figyelmét az egyes távolban lévő tárgyakra, még csak hosszabban szemlélve tudja a teljes képtől elkülöníteni. Papírra, homokba firkál. (Hajtó és mások, 2014)

30 hónaposan már több méterről észreveszi a nagyobb tárgyakat, a kisebbeket még 20 cm-ről nézi. A vizuális figyelem fejlődése során a szem- és kézkoordináció és a problémamegoldó gondolkodás válik alapkövé.

Jó látásra van szüksége a gyerekeknek a precíz manipulációhoz, ezen belül pedig feltételezzük a jó tér-és színlátást, mélységészlelést és látásélességet. Ehhez szüksége van két kezének összehangolásához a mozdulataiban és a „balesetmentes” nagymozgásokban. Ezek a készségek nagy segítséget nyújtanak számára a viselkedés szabályozásában. Ábrázolás igényével firkának és egyre ügyesebben húzzák a vonalakat a papíron. (Hajtó és mások, 2014)

Hallás

12 hónaposan már ismerős dallamra dűnnyög és ringatózik, szeretik figyelni a különböző hangszereken a zenélést és figyelik a különböző hangszerek hangját, hogy

megkülönböztethessék később. A gyermek ebben az időszakban gyakorolja a szavak finom megkülönböztetését és a hozzájuk szóló felnőtt szövegének hangulati elemeit és intonációját megpróbálják vissza is adni. (Hajtó és mások, 2014)

18 hónaposan a szavak tanulása kezdődik meg a gyerekeknél, ebben az időszakban robbanásszerűen gyarapszik az aktív és a passzív szókincs is. Az úgynevezett „akusztikus differenciálási képesség” rengeteget fejlődik ebben az időszakban, így megértik már a hozzájuk intézett szavakat. (Hajtó és mások, 2014)

24 hónaposan már megérti az egyszerű kéréseket és végre is hajtja azokat. A beszéd figyelem fejlődése tetten érhető a beszéd megindulásában is. Ez a bizonyítéka is, hogy a gyermek érti, hallja és megkülönbözteti a beszédhangokat. Megjelenik a kérdő hangsúly is a beszédükben. (Hajtó és mások, 2014)

30 hónaposan már gyorsan és pontosabban találja meg a hangok forrását; megkülönbözteti a tárgyakat a hangjuk alapján; dallamokat ismer fel és az egyszerűbbeket dúdolja is; szavakat, kétszavas mondatokat mond. Ugyanúgy, mint a látás, a hallás is ebben az életkorban már inkább funkcionális használatában, minőségében változik. Ebben a korban már meg kell hallaniuk zajosabb helyszínen is a nevüket és az információkat, amik neki szólnak. Szeretik megállapítani a zajok forrását és tulajdonságát ezzel gyakorolnak is. (Hajtó és mások, 2014)

Beszéd

A gyermek első jelentéssel bíró hangsorai a szómondatok vagy más szóval holofrázisok. A köznyelvben erre a gagyog szót használjuk, ide tartozik az összes gyermeknyelvi szó. Ezek a szavak kétféleképpen jöhetnek létre, a környezetétől hallja és leutánozza, vagy a környezet jelentést tulajdonít egy-egy hangsornak. A szómondatok a felnőtt nyelv szavaihoz hasonlítanak és azokkal egyenértékűek is. Általában könnyen kiejthető szavakat részesítenek előnyben, mint például a környezetében lévő személyek vagy tárgyak megnevezése, valamint irányok, tárgyak eltűnése és megjelenésének kifejezése.

Egy szó több tárgyat is jelenthet, vagy fordítva: más helyzetben más nevet is kaphatnak a tárgyak. Ebben a korban ragokat még nem használnak. Ezeknek a szavaknak a jelentése gyakran túl általánosított. Később 18 hónapos kor körül imitálják már a szótagszámokat és ahogy finomodik az észlelésük, úgy célszerű elhagyni a hozzájuk intézett gügyögést. Az ilyen korú gyermekeknél ugyanis megjelenik a kettős tárolás melyben a saját és a környezetétől eltérő gyermeknyelvi szavakat tárolja és a felnőtt nyelvi szavakat ismeri fel, így a helyes formákat tárolja. Ebben a korban még észrevehető a szavak jelentésének megértése nélküli utánzása, vagyis az echolália. Általában a beszéde szituatív, ami azt

jelenti, hogy a beszédet önmagában nem, csak a helyzet ismeretével érthetjük meg. (Hajtó és mások, 2014; Tancz, 2011)

Körülbelül 18 hónapos kora után jelenik meg az úgy nevezett telegrafikus beszéd, mely a mondatszerű közlések előkészítője és a logikai összetartozást a szavak egymás utáni sorrendje adja. Még ilyenkor is nagy szerepe van a beszédhelyzeteknek. Ekkor jelennek meg a toldalékok, ezek közül elsőként a -t tárgyrag és a -é birtokjel.

A második életév második felében a -ba/-ban határozórag, a jelen idejű elsőszám harmadik személyű igei személyrag és a felszólítómódú elsőszám második személyű igei személyrag jelenik meg. Ilyenkor a gyermek hangállománya már gazdag, valamennyi magánhangzó előfordul már, de nem teljesen stabil a használatuk. Az -r hangot még nem ejtik és a mássalhangzók egy része is hiányzik. Megjelennek a hangtörvények is, mint a hasonulás, helyettesítés, szótagcsere, nyújtás és a rövidülés. Általában a körülötte zajló beszélgetéseknél kulcsszó stratégiát alkalmaz, ami azt jelenti, hogy megpróbálja felismerni a legfontosabb szót és a beszédhelyzet segítségével igyekszik kikövetkeztetni a közlés tartalmát. (Hajtó és mások, 2014; Tancz, 2011)

2 és fél éves korától a hangállomány fokozatosan bővül és ezzel párhuzamosan csökken a hiányzó és a torzán ejtett beszédhangok száma. Stabilabban artikulálnak már és megjelenik az összes magánhangzó. A képzési módnak és helynek megfelelően az -r mássalhangzó kivételével minden mássalhangzó megjelenik. A gyermeknyelvi hangtörvények mennyisége csökken, mert egyre többször és egyre jobban sikerül felismernie a szabályokat és azok alkalmazását, bár még sok helyen túláltalánosítja a szabályokat. több 2-3 tagú közlésre is képes és egyre kevésbé szükséges a beszédhelyzet ismerete.

Vezető szerep jut a főneveknek, de közben növekszik már az igék száma is. Gyakran hoznak létre szemantikai egységeket egy- egy ismeretlen szóra. 3 éves korára még nehézséget jelent a múlt, a jelen és a jövő idő képzése, de már megjelennek az első összetett mondatok. Az egocentrikus beszéd jellemzi még a beszédét, tehát kommentálja cselekedeteit és játékát, sokszor önmagával beszélget. (Hajtó és mások, 2014; Tancz, 2011)

II.2. A digitális eszközök és a társadalomra gyakorolt hatásuk

A 20. század eleje mára már a technika őskorának tekinthető. Az ebben az időszakban használt eszközök közé tartozik a rádió, a televízió és a mozi. Napjainkra alaposan kibővült a kör: az új eszközök közé soroljuk a GPS-t, a notebook-ot, a tabletet, az okostelefont és a laptopot. Újabban ide hozunk minden online médiafelületet is, melyet az interneten keresztül bármikor elérhetünk. Ezeken a csatornákon keresztül jut el a fiatalok és felnőttek életébe a tömegkultúra.

Ennek a jelenségnek a társadalomra gyakorolt hatása leginkább abban mutatkozik meg, hogy a közösségi oldalak használatával egyre kevésbé lesz igény a személyes találkozásra. A média és a személyes kommunikáció különválása nagyban befolyásolja a gyerekek testi-lelki fejlődését és a szociális készségek elsajátítását is csökkenti. (Taylor, 2016)

Számos szakember megállapítja, hogy a technika kikerülhetetlen és elképesztő hatással bír a társadalomra. Melvin Kranzberg szavaival élve „a technika nem jó és nem rossz, de nem is semleges”. Annyira nem az, hogy valószínűsíthető, hogy nincs még egy olyan tényező, amely ennyire nyilvánvalóan befolyásolná az életünket. Vagyis tőlünk függ, hogy jó vagy rossz. (Taylor, 2016)

Jim Taylor szerint, ha a technikát és a tömegkultúrát akarjuk beállítani a létező legrosszabb dolognak a gyerekek életében, akkor nem fognak hinni nekünk. Ennek oka az, hogy sokan úgy gondolják, ez az egyik legszórakoztatóbb dolog a világon. (Taylor, 2016)

A technika tulajdonképpen nem több, mint egy eszköz, melyet negatív és pozitív dolgokra is használhatunk. Taylor arra figyelmeztet, hogy nem szabad a gyerekekre hárítanunk azt a felelősséget, hogy válogassanak a lehetőségek között úgy, hogy nem kapnak segítséget és így nem tudják megkülönböztetni a média negatív és pozitív hatásait. (Taylor, 2016)

Marshall McLuhan műveiben azt vallja, hogy kevésbé foglalkozunk a média ránk gyakorolt hatásaival, mint a technika és az eszközök használata során elérhető tartalmakkal. Észrevétlenül formálódunk át, mert elvárásol minket a tartalom, amiket elérhetünk. Hatásait szociális, kulturális, fizikai és politikai módon is érezzük. (Taylor, 2016)

Célzott kutatásokkal még csak most kezdik felmérni a különböző hatásokat a szakemberek, de az első eredmények azt mutatják, hogy a szülők nincsenek tudatában a média természetével, tartalmával és a gyerekekre gyakorolt káros hatásával. (Taylor, 2016)

Nehezebb a gyerekeket a technika megjelenésével korlátozni, befolyásolni és ellenőrizni mit csinálnak. A régi otthoni, „kontrollált” biztonságot megbontja az információk sokasága, ugyanakkor sohasem késő beleavatkozni és káros hatásoktól megvédeni a

gyermeket. Valószínűleg a gyerekek többsége tiltakozni fog az ellenőrzés miatt, viszont el kell magyarázni nekik, hogy mindez az ő érdekükben történik.

Ha tudni szeretnénk, hogy az adott technika vagy kulturális hatás jó vagy rossz hatással van-e gyermekeinkre, Jim Taylor szerint négy kérdést kell feltennünk. (Taylor, 2016)

1. Milyen gyakran használja a gyermekünk a korszerű technikát, vagy tömegkultúra forrásait?
2. Milyen minőségű tartalmakat fogyaszt?
3. Milyen mértékben avatkozunk be és szabunk a határokat?
4. Mivel és milyen mértékben ellensúlyozzuk a technika és a tömegkultúra kínálta lehetőségeket?

Összegezve, ha tudni szeretnénk, hogy a technika és az adott kulturális hatás jó, vagy rossz-e a gyermekünk számára, ezt a négy kérdést kell önmagunknak megválaszolni. A technika helyes használatával a gyerekek sokkal eredményesebbek lesznek problémamegoldás során és kevesebb rossz szokást fognak felvenni.

Arra viszont nagy figyelmet kell fordítani, hogy ne dobjuk be a gyereket a technika mély vizébe, mert a korán ért rossz hatások miatt később egyik világban se fog biztonságosan mozogni, akár a virtuális, akár a valóságosról legyen szó.

Gondoljuk át milyen értékekre lesz szüksége gyermekünknek és milyen felnőttet szeretnénk nevelni belőle! Az egészséges személyiség fejlődésének sok fázisa van és ebben a gyorsan változó, újításokkal teli világban amennyire csak lehet, meg kell őket óvni a negatív hatásoktól! (Taylor, 2016)

II.2.1. Televízió

Kutatások bizonyítják, hogy a tévé, DVD és minden olyan videó, amely kétdimenziós, lassítja a tanulási folyamatokat és a fizikai kapcsolatok iránti igényt csökkenti. James P. Steyer szerint a csecsemők agya a születéstől az első két évben a háromszorosára nő és rendkívüli módon fejlődik a nyelvi készségük, magyarán zsenik a tanulás terén.

Egy 2007-es kutatásban kimutatták, hogy a csecsemők egy videó nézése során 6-8 szóval kevesebb új szót tanultak meg, mint akik nem nézték a videót, ill. tíz százalékkal rosszabban teljesítettek egy nyelvi teszten. Mindez azért van, mert az agyunk úgy van felépítve, hogy közösségben tudjunk tanulni. (Steyer, 2015)

Vic Strasburger szerint megzavarják a monitorok a csecsemők agyában zajló tagozódást. Az Amerikai Gyermekorvosok Akadémiájának tanácsa is az, hogy minél kevesebbet nézze a képernyőt a csecsemő. (Steyer, 2015)

A hirdetések és könnyen elérhető, sőt „hirdetett” szexuális jellegű tartalmak sokszor anyagiassá teszik a gyermekeket és korai szexuális fejlődésükre is kihatnak. A kislányoknak már egészen kicsi kortól elkezdik a kiszolgáltatott és testszégyenítéssel foglalkozó babák árusítását, amelyek már nem a kislányos hobbiokról, hanem a szexisségről szólnak. Sajnálatosan ezek a babák elkezdik az úgynevezett „body shaming” -et, mely az évek során, a túl sminkelt gyerekműsorokon át folytatódik és már a végén eggyé válik velük és a gondolkodásunkkal. Ezért is jobb döntés, ha mesenézés helyett felolvasunk a kicsiknek, mutogatjuk benne a képeket és elmagyarázzuk nekik, hogy mi miért van és hogy mi micsoda... Így a gép helyett ránk fog figyelni, a társas interakciók révén megtanulja a szavakat, a manipulálás, mozgás, és felfedezés révén a pedig megismeri világot. ((Taylor, 2016, Steyer, 2015)

Kutatások bizonyítják, hogy 3 éves kor alatt a digitális média nem fejleszti a gyermekek agyi képességeit. Épp ellenkezőleg: alvási, figyelmi, olvasási és egyéb idegrendszeri problémákat okoz. 2012-ben a kétévesnél fiatalabbak 90% -a nézett tévét vagy videót és csak 35%-a tette mindezt a szülőkkel együtt. Tehát sok gyerek „hipnotikus bébiszittere” a TV. (Steyer, 2015)

Mindezekből kiindulva, meg kell állapítanunk, hogy a digitális forradalom és információfeldolgozás átalakítása megváltoztatta a televíziók világát is.

Több szakember is úgy gondolta a 90' évek végén, hogy a televíziók világának leáldozott, de egyre jobban látható, hogy ez az elképzelés téves volt. Ennek egyik bizonyítéka, hogy az eltelt időszakban a technológiai fejlődés során megszülettek az okostelevisíziók. Mivel ezzel az újítással a televíziózás is átesett a digitalizáción, a tartalmak szélesebb körben lettek elérhetőek. A televíziózás az átlagfogyasztók számára továbbra is, mint évtizedek óta, egy nappalihoz köthető passzív szórakozási forma, mely az otthon melegében biztosítja a kikapcsolódást és a háttérzajt. Nyugodt szívvel kapcsolgathatunk ide-oda a csatornák között és közben leragadhatunk 1-1 érdekesnek tűnő műsornál, vagy rosszabb esetben egy ”testi vágyszerkentő” csatormánál. A gyerekműsorok alatt a televízióban megjelenő reklámok sokszor olyan árucikkeket és játékokat mutatnak be, melyek a kicsiket arra nevelik, hogy anyagiassá, egészségtelen életmódot éljenek majd felnőttként. (Kóczán, 2021)

A műsorgyártók tálcán kínálják az erkölcstelenséget, az átlagostól eltérő értékrendet, mivel csak egy céljuk van, hogy megdöbbentsék vele a nézőket és ezzel nagyobb bevételre tegyenek szert.

Mit tehet a szülő, annak érdekében, hogy ezeket a káros jelenségeket megszüntesse, de legalábbis minimalizálja? A válasz nagyon egyszerű: televíziózzunk tudatosabban!

A gyerekek védelme érdekében az egyik legfontosabb dolog, amire oda kell figyelni, az a műsorok korhatárbesorolása. Ezek a jelzések nem csak a díszítések a képernyőn, hanem igenis fontosak, hiszen, ha figyelmet fordítunk rájuk, akkor nem találkozhatnak a kicsik számukra káros tartalommal. Szerencsére a szigorúbb besorolású műsorokat leginkább későn este adják a televízióban. (Kóczán, 2021)

Sokféle megfogalmazással és értelmezéssel találjuk szembe magunkat a gyermekkorral kapcsolatban biológiai, jogi, pedagógiai, esetleg filozófiai megközelítéssel, viszont mindegyik egyetért azzal, hogy ez a kor védettséget kell, hogy kapjon. Sok szülő mondja, hogy „csak” rajzfilmet és neki szóló tartalmat néz a kicsi, de arra nem gondol, hogy nem a szülő hangjára és közelségére fog figyelni és megnyugodni majd, hanem egy gép impulzusaira. A szülők tévhitben élnek, hogy a gyermek a nézett képernyőtől megnyugszik. A csatornák impulzusai a megértés és a gondolkodás helyett az agyi feldolgozás sebességét meggyorsítják, amitől a gyerek pörögni fog. Nem értik a gyerekek mi történik körülöttük, válaszreakcióik kiszámíthatatlanná válnak.

Szólni kell még a káros hatások kapcsán egy olyan jelenségről, amely a picik nyelvi fejlődését érinti. Szakemberek megfigyelték, ha a gyermek többnyire a televízió idegen nyelvű műsorait hallja és csak utasítás szintjén az anyanyelvét, akkor sérül a nyelvi alapja. Emiatt később lassabban tanulja majd az idegen nyelveket és elképzelhető, hogy az anyanyelvén is megkésve fog elkezdni beszélni. Mára már biztosnak látszik az a nézet, hogy csak a nyelvi készségek kialakulása után érdemes elkezdni az idegennyelvi tanulást. Ez jellemzően a magyar kislányok esetében kettő két és fél évesen következik be, míg a fiúknál 3 éves kor körül.

Az elmondottakhoz további adalék, hogy a kicsik figyelme körülbelül nyolc-kilenc éves korra érik meg annyira, hogy 35-40 percre vagy akár további időre terhelhetővé váljon. (Kóczán, 2021)

Szakemberek szerint a televíziózás esetében a legfontosabb az, hogy a szülő elmagyarázza, hogy mi az, ami történik a nézett tévéműsorban és így a gyerekeknek is könnyebb feldolgoznia a képernyőn látottakat. Természetesen ez a nevelési elv az élet bármely területére igaz, nem csak a tévére. Gondoljunk az egyik legnagyobb traumára, egy

halálesetre, melyet szülői támogatással sokkal könnyebb feldolgoznia egy kisgyereknek. (Kóczán, 2021)

II.2.2. Okoseszközök

A 2000' évek előtt csak egy fikció volt egy olyan „kütyü”, amely átalakítja azt a környezetet, amely a mindennapjaink részét képezi és fenekestől felforgatja világunkat. A Nokia, mint újító forradalmár, véghez vitte ezt az elképzelést, megvalósítva, hogy bárhol, bármikor tudjunk a digitális világhoz csatlakozni. Az évek során a média és a közösségi terek, a hírek és reklámok erősítették azt a tendenciát, hogy mind a munkában, mind a magánéletben aktívan használjuk ezeket a csatornákat. Csak az utóbbi években kezdték el vizsgálni a szakemberek az okoseszközök negatív hatásait. (Kóczán, 2021)

A televízió kapcsán számos felmérés született már a gyerekek szempontjából, de ugyanez nem mondható el a mobiltelefonokról és a tabletekről. Hivatalos álláspont ezekről az eszközökről még nincs. Ennek valószínűsíthető oka az, hogy az okoseszközhasználat még annyira új a kutatók számára, hogy nem sikerült hiteles következtetést levonni a vizsgálódások ellenére sem. (Kóczán, 2021)

A kicsik számára már csecsemőkortól ellenállhatatlanná válnak ezek az eszközök: a változó, színes, fénylő kijelző és a kellemes hangot adó, zenélő telefonok nagyon csábítóak. Ahogy nőnek a gyerekek, úgy válik egyre vonzóbbá számukra.

A korábbi fejezetekben már utaltam rá, hogy a csecsemők fejlődésében nagyon fontos, hogy az első két évben olyan színtérre tegyenek szert, amely a fejlődésüket segíti, és nem rongálja. A 21. században már a legtöbb gyermek megkapja a „hiperaktív” jelzőt, ami egyértelműen a modernizációnak köszönhető. Természetesen a gyermek kicsi korától kezdve mozgékony és egyre nagyobb mozgástérre van szüksége, de ez a természetes fejlődéséhez tartozik.

Friss tanulmányok szerint az óvodások 90%-a használja az okoseszközöket. Meglepő viszont az az ellentmondás, hogy a szülők odaadják az eszközöket a kicsiknek, annak ellenére, hogy félnek attól, hogy gyerekük függővé válik. (Kóczán, 2021)

Felelős szülőként tisztában kell lennünk a digitális világ változásaival és ebben az esetben magabiztosabban tudunk a gyerekeink elé állni és ő is jobban meg fog bízni bennünk! (Kóczán, 2021)

II.2.3. Közösségi oldalak és az internet

Mint említettem, az elmúlt évtizedben végbemenő gyors fejlődés a digitális eszközök világában minden téren hatással van életünkre. (Kóczán, 2021)

A kisgyermekek többsége nem lát mást otthon, mint az okoseszközt használó testvér, a szülőket és ezáltal a néhány hónapos gyerek életében is megjelenik a technológia. Saját szokásaink alakítják a gyermekünk szokásait a digitális eszközök terén is. Ha nem tudunk elszakadni a készülékektől, ő se fog tudni, hiszen ezt a példát látja. (Kóczán, 2021)

Ha a szülő a digitális eszközöket részesíti előnyben, lemarad gyermeke nagy pillanatairól és arról a folyamatról, ahogy csemetéje felnő. Kóczán Bálint szerint, ha a gyermek kevesebbszer látja és kerül kontaktba az eszközökkel, annál később tart rá igényt. (Kóczán, 2021)

Bár a világ egyre fejlettebb és ezzel egyidőben fejlődése gyorsul, a gyerekek idegrendszere és agyműködése terén az alapok nem változtak. A televízióról megállapították, hogy túlterheli az idegrendszert, rontja a látást, gátolja a fantáziát, agresszivitásra hajlamosít. Ugyanakkor ma már a csecsemőket is „digitális bennszülötteknek” hívjuk, hiszen ebbe a digitális világba születnek bele - írja Kóczán Bálint könyvében. (Kóczán, 2021)

A szülők manapság mindent megosztanak gyermekeikről az interneten. Bárki láthatja a magzatokról készült ultrahangos fotókat, az első lépéseket, mosolyokat és mire felnőnek akaratlanul is lesz egy úgy nevezett digitális lábnyomuk. Ugyanakkor a csecsemőknek is van privátszférája és nagyon valószínű, hogy a legtöbb gyerek nem akarja majd később viszont látni a saját babakori fotóit és videóit az interneten. Megoldást az jelentene, ha csak azokkal osztanánk meg ezeket a fotókat, akik hozzánk közel állnak, leginkább csak családtagokkal. Ezt egyszerűen biztosíthatjuk az adatvédelmi beállítások segítségével. (Steyer, 2015)

Józanésszel kimondható, hogy mi irányítjuk az eszközöket és szokásainkat, így a határokat is mi állíthatjuk fel, saját magunk és a gyermekeink számára is. (Kóczán, 2021)

Nem lehet teljesen különválasztani a közösségi médiát a magánélettől, de meg kell tudni szabni a határokat, mint abban, hogy mi nyújt biztonságot a gyermeknek és mi nem ebben a digitális világban. (Steyer, 2015)

II.2.4. A digitális eszközök használatának társadalomra gyakorolt hatásai

Az eltelt 2 évtizedben számos kutatást végeztek a digitális eszközök fizikai hatásaival kapcsolatban. Megállapítást nyert, hogy a túlzott telefonálás károsan hat az agyra.

Bebizonyították, hogy 10 évnyi telefonhasználat után 300 százalékkal több esély van az agytumor kialakulására az agy azon az oldalán, ahol telefonálunk. A telefonok által kibocsájtott sugárzás fiatalon viselkedési rendellenességeket okozhat és az agyi működéseket is megváltoztathatja. Ha úgy nézzük, kísérleti alanyok vagyunk a gyermekeinkkel együtt, amelynek következményére csak évtizedek múlva fognak rájönni a tudósok.

Mindezek után, az lenne a legjobb, ha egyáltalán nem használnánk ezeket az eszközöket, de ezt a mai világban már lehetetlen lenne teljesíteni, hiszen életünk szerves részei. A legjobb megoldás az lenne, ha csökkentenénk ezeknek a hatásoknak a kialakulását, pl. csak 20 percre korlátoznánk a telefonálást és azt is kihangsúlyozva. További lehetőség, ha alszunk, kikapcsoljuk, vagy repülő üzemmódba rakjuk az eszközt.

Gyerekek esetében minél későbbi korban és akkor is határokkal tegyük elérhetővé a telefont (Kóczán, 2021). Attól még, hogy a gyerek később kezd el telefonálni és a telefonnal foglalkozni, nem fog lemaradni semmiről. Minél hamarabb adjuk oda neki az eszközt játékként, hogy legyen egy kis szabadidőnk, annál kevésbé fogjuk tudni elvenni tőle. Annyira beszippantja őket ez a varázslatos digitális világ, hogy egyre inkább nem fognak tudni elvonatkoztatni tőle. További adalék, hogy csökken a koncentrációs képességük, ahogy a felnőtteknek is (Kóczán, 2021).

Az okostelefon használatát négyéves kor után ajánlják elkezdni – természetesen korlátok között (Kóczán, 2021).

III. A digitális eszközök hatása a kisgyermekek fejlődésére - saját felmérés bemutatása és értékelése

A továbbiakban az elektronikus, tömegkommunikációs és okos eszközök kisgyermekre gyakorolt hatásaira koncentrálok és a dolgozatomban ez a része a kutatásom célját, módszerét, a válaszok elemzését, illetve a következtetéseket tartalmazza.

III.1. A kutatás célja

Vizsgálatom célja az volt, hogy képet kapjak a kisgyermekes szülők válaszai alapján a modern digitális eszközökről és azok használatáról. A következő kérdésekre szerettem volna választ kapni:

- Mennyire engedik az okoseszközök használatát a gyermekeknek a szülők?
- Mennyire tartják hasznosnak a digitális eszközöket a gyerekek életében?
- Milyen rendszerességgel és mire használják a készülékeket?
- A szülők felügyelik-e az eszközhasználatot, vagy addig ők is más tevékenységet végeznek?

A kérdéscsoportot kiegészítettem egy további vizsgálati szemponttal, melyben azt firtattam, hogyan hat a gyerekek fejlődésére, ezen belül a szókincsükre és nyelvhasználatukra a korai eszközhasználat. Végezetül az is érdekelt, hogy ezek a hatások mennyire pozitív vagy negatív irányúak.

Úgy gondolom, ez egy aktuális és friss kutatási téma, hiszen elengedhetetlen a mindennapi életünk során, hogy találkozzunk a digitális eszközökkel. Az eddigi vizsgálatokkal szemben, amelyeket a dolgozatban is bemutattam, abban más az én kutatásom, hogy teljes egészében a gyerekekre irányul. A szülők válaszai alapján feltehetőleg hiteles és átfogó képet kapunk a hatásokról.

III.2. Vizsgálati módszerek

A várható információk mennyiségét figyelembe véve, az online kérdőíves módszert választottam. A kitöltés anonim módon történt és a válaszadók tudatában voltak a vizsgálat céljával. A kérdőív összeállítása során, hogy a későbbi munkámat megkönnyítsem, igyekeztem feltenni minden kérdést a számomra lényeges információkról.

A kérdőívben csak zárt kérdéseket tettem fel, melyben előre megadott lehetőségek közül választhattak a kitöltők. Ez a módszer megkönnyítette a kiértékelést.

Kérdőívem létrehozása online, Google Űrlapok segítségével történt. A nyomtatványt különböző nyíregyházi Baba-Mama csoportokban osztottam meg Facebookon, hogy több embert elérjek. Tapasztalatom szerint ezeket a csoportokat olyan szülők látogatják, akiknek gyereke még otthon van, de akadt köztük „bölcsődés” szülő is. Kutatásom 2022 októberében történt és 130 kisgyermekes szülő válaszolta meg a kérdéseimet.

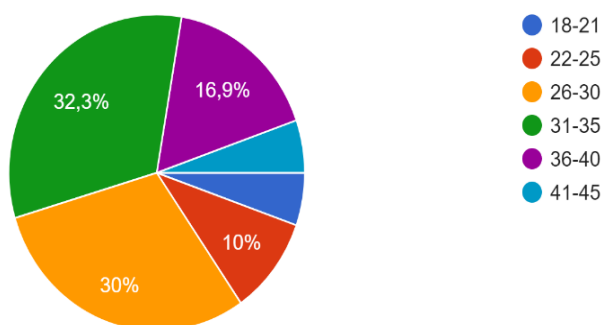
III.3. A vizsgálat eredményeinek értékelése

A vizsgálat első részében demográfiai kérdéseim voltak, melyekből kiderült a szülők neme, életkora, iskolázottsága és hogy a gyermek bölcsődés-e. Ezeket azért tartottam fontosnak, mert így kiderült, hogy miben mutatnak eltérést a válaszok.

A 130 kitöltő személy közül 128 nő és 2 férfi volt. Életkoruk szerint 18 és 45 év között lehetett választani és a válaszok elég sok színűek voltak, ahogy az alábbi ábra is mutatja.:

Életkora:

130 válasz

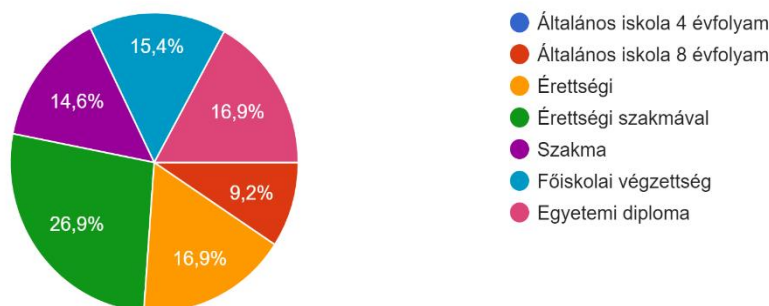
5. ábra: Életkor szerinti megoszlás

Az iskolázottságot tekintve is elég széleskörűek voltak a válaszok és körülbelül egységes volt az eloszlás. Általános iskola 4. osztályától az egyetemi diplomáig adtam meg a lehetőségeket, összesen hetet.

Legtöbben - a válaszadók több mint negyede - érettségivel és szakmával rendelkeztek. Az érettségi és főiskolai diploma közel azonos arányban szerepelt (17-15%) és a diplomások száma összesen elérte a 31%-ot.

Iskolázottsága:

130 válasz

6. ábra: Kitöltők végzettség szerinti megoszlása

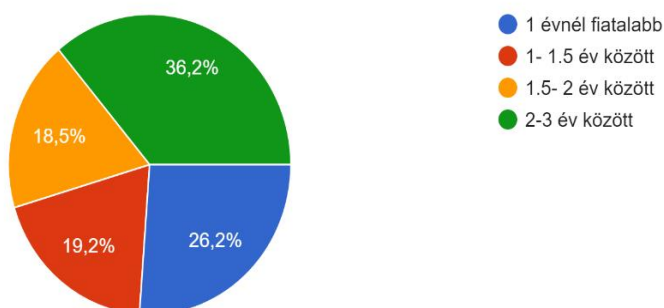
4. kérdésem arra derített fényt, hogy a kitöltők közül 77,7%-nak nem bölcsődés a gyermeke, amiből én arra következtetek, hogy csemetéjük kevesebb időt tölt más gyermekek társaságában.

A demográfiai kérdések után egy engem meglehetősen érdeklő téma következett: a gyermek életkora. 4 válaszlehetőséget adtam meg, 1 évnél fiatalabbtól 3 éves korig, hiszen ez magában foglalta a vizsgált korosztályt.

Emellett rákérdeztem, hogy van-e 5 évnél idősebb testvér otthon, és ha igen, akkor hányan vannak. Úgy gondolom, hogy az idősebb testvérek esetében már kifejezett a digitális eszközhasználat.

Gyermek életkora:

130 válasz

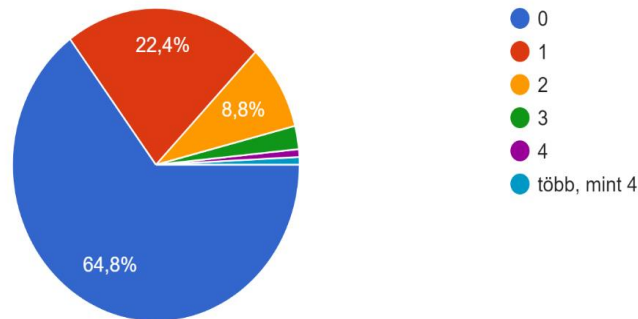

7. ábra: A kitöltők gyermekeinek életkora

A diagrammon jól látható, hogy 47 olyan szülő adott választ a kérdésemre, akik 2-3 év közötti gyermeket nevelnek. Ez azért lényeges, mert az ilyen korú gyerekeken kifejezetten tetten érhető a változás a digitális eszközhasználat után.

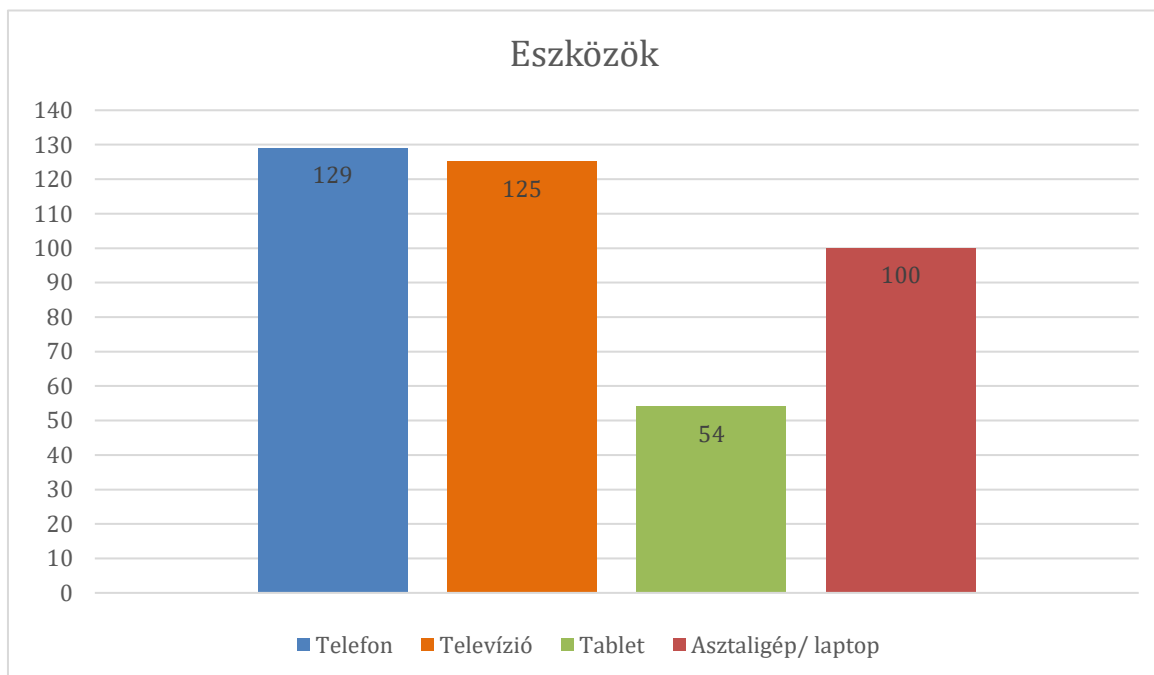
5 évnél idősebb testvérek száma :

125 válasz

8. ábra: A kitöltők 5 évnél idősebb gyermekeinek száma

A 7. kérdésből az derül ki, hogy a kitöltők közül minden háztartásban jelen vannak a digitális eszközök valamilyen fajtái. A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy mobiltelefonja szinte mindenki van a mai világban. A televízió is majdnem minden család otthonában megtalálható. A tablet és az asztali gép vagy a laptop nem annyira elterjedt, mint a mobiltelefon vagy a televízió.

9. ábra: Eszközhasználók aránya eszközönként (saját szerkesztés)

A 8. kérdésben a gyerekek eszközhasználatára voltam kíváncsi, hogy milyen időközönként használják és milyen eszköz az, amit használnak (televízió, mobiltelefon, tablet, laptop/ asztaligép)

10. ábra: Milyen gyakran használja az egyes eszközöket a gyermek?
(saját szerkesztés)

A 9. kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy vajon mire használják az eszközöket és mennyi ideig. Ami számomra nagyon érdekes volt, hogy a kitöltők majdnem minden általam megadott kategóriában viszonylag sok választ adtak 30 perces értékkel. (A többi válasz nem volt közel sem ilyen magas számban.) Elég érdekesnek tartom ennek a kérdésnek a válaszaiban azt, hogy egy 3 évnél fiatalabb gyereket több válaszadó is több mint 1 órára leültet valamilyen eszközzel kapcsolatos cselekvésre. Az ábrán jól látható, hogy a családok körében nagyon népszerű a mesenézés, hiszen a 130 kitöltő közül 99 jelölte be ezt a tevékenységet.

11. ábra: Mire és mennyi időt használja a gyermek az eszközt (saját szerkesztés)

10. kérdésnek a gyerek megnyugvásáról kérdeztem a kitöltőket és nagyon pozitívnak tartom a válaszokat, hiszen csak hatan választották az eszközre vagy eszköz hangjára való megnyugvást és kilencen az egyebet. 1 kitöltő szerint gyermeke semmire sem nyugszik meg viszont.

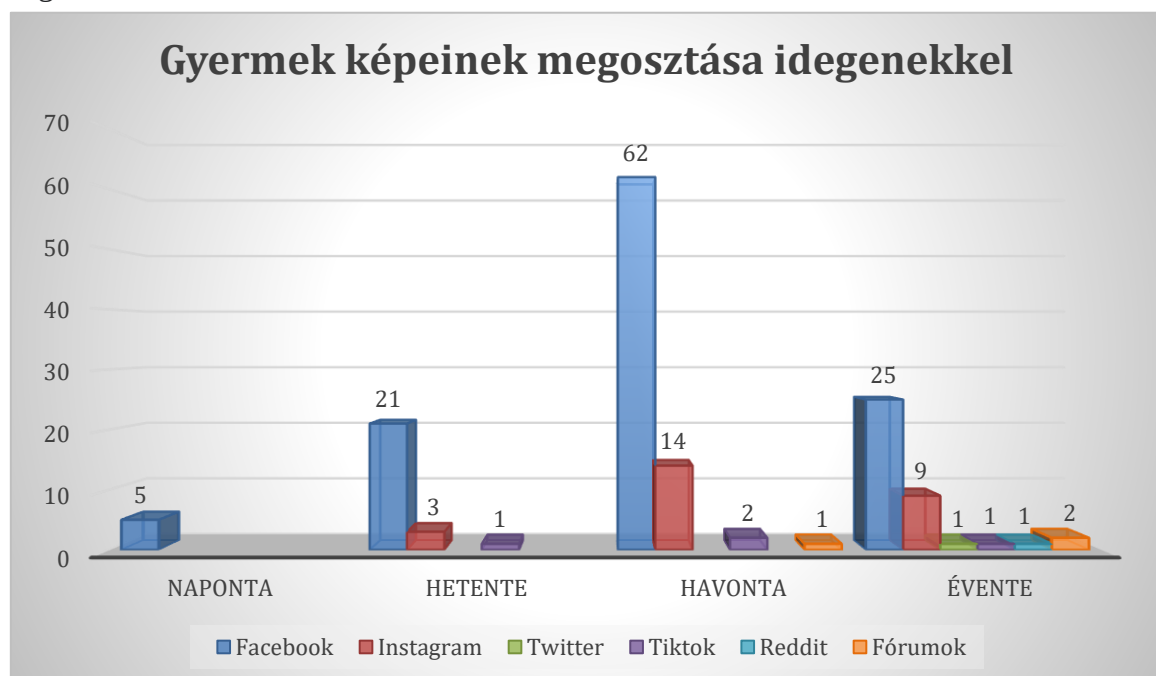
11. kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy ha teret engednek az okoseszközöknek a szülők, akkor felügyelik-e őket, ezzel is az interneten leselkedő veszélyektől védve őket. Az eredmény az lett, amire számítottam: 130 válaszadó közül 119 felügyelet alatt tartja a gyermeket, miközben az eszközt használja. A válaszadók 6,2 %-a viszont nem ellenőrzi, hogy a gyermeke mit csinál, amikor kezében van a kütyü. 3 válaszadó használja a gyerekzárát és így ők sem tartják felügyelet alatt gyermekeiket. Úgy gondolom az arány jól

mutatja, hogy féltik a szülők a gyermekeiket és ha már engedik, hogy az interneten, telefonon vagy a televízió előtt töltsenek egy kis időt naponta, akkor ellenőrzés alatt is tartják őket.

A következő, 12. kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy hasznosnak tartják-e a zene vagy mondókahallgatást online formában a szülők. Ezzel a kérdéssel az volt a célom, hogy átfogó képet kapjak arról, hogy mi a véleménye szülőknek az internetes mondókákról, illetve a zenehallgatásról. A válaszok többségében hasznosnak tartják.

A 13. kérdésben az érdekelt, hogy a szülők használnak-e okoseszközt a gyermekük előtt, és erre a kérdésre 93.8%-ban igen választ kaptam, melyet lehetséges összefüggésbe hozni a kicsik eszközhasználati igényével.

A 14. kérdést a gyermekek magánéletére vonatkoztattam, amely mindenkinek van, még az ilyen kicsi emberkének is. A kérdésemben arra tértem ki, hogy milyen felületen és milyen időközönként osztanak meg a gyermekükről fényképet vagy videót úgy, hogy azokat bárki láthassa. A válaszokat látván azt érzem, hogy a szülők nem foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy ha felnőtt a gyerek, akkor szeretné-e a saját képeit viszont látni az interneten. Köztudott, hogyha valami egyszer felkerült a netre, akkor onnan már sosem fog eltűnni...

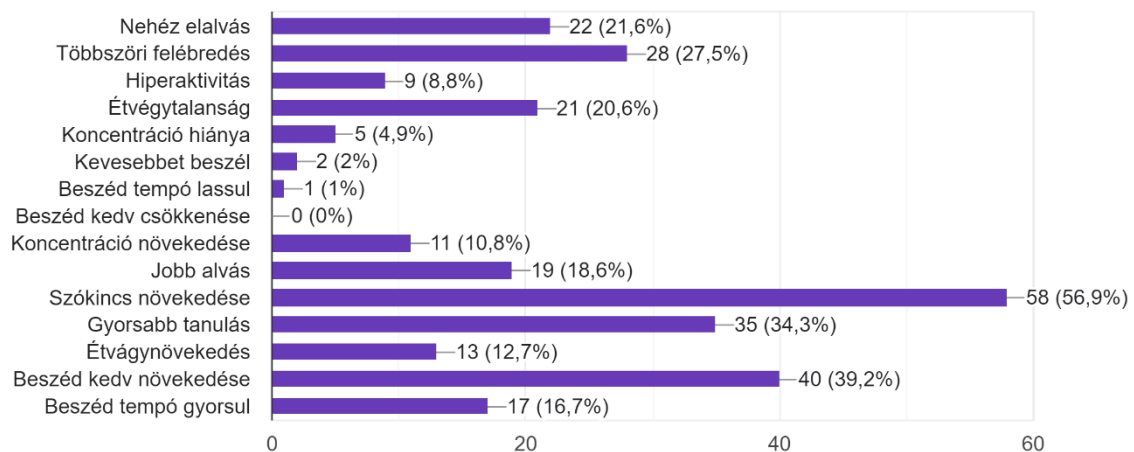
12. ábra: Gyermekek képeinek megosztása idegenekkel (saját szerkesztés)

A következő kérdésekben az eszközhasználat utáni változásokra voltam kíváncsi.

A 15. kérdésben azt szerettem volna tudni, hogy tapasztaltak-e pozitív vagy negatív változást az eszközhasználat után. 15 variációt adtam meg, amit bejelölhettek: konkrétan milyen változást észleltek. A válaszadók 78%-a válaszolt erre a kérdésre, tehát 102 kitöltő tapasztalt pozitív vagy negatív hatást gyermekén. Negatív hatásra összesen 88 válasz érkezett, míg pozitívról 193 választ kaptam, (több választ is be lehetett jelölni). Elég megoszlóak a vélemények a kérdésben, viszont többször látják a pozitívumot, mint negatívumot.

15. Tapasztalja-e gyermekén a következőket:

102 válasz

13. ábra: Gyermkeken tapasztalt változások

Jól láthatóan kimagasló értéke lett a szókincs növekedésnek, amit én inkább annak tudnék be, hogy a kitöltők nagy részénél otthon van a gyerek és valószínűleg így is rengeteget beszélnek hozzájuk. Nem gondolom, hogy ez az eszközhasználat függne össze, a beszédkedv növekedésével kapcsolatban ugyanez a véleményem.

A gyorsabb tanulást össze lehet kötni a hiperaktivitással, ami ugyan csak kilences értéket kapott. Bizonyított tény, hogy az eszközök használatával a feldolgozási sebesség felgyorsul. Ezt akár pozitívumnak is vehetjük, hiszen úgy tűnik, gyorsabban tanul a gyerek.

A következő kérdésekben a beszédre, illetve a szókincsre vonatkozó hatásokra helyeztem a hangsúlyt és ebben a témakörben tettem fel kérdéseimet. A 16. pontban arra voltam kíváncsi, hogy a szülők szerint a gyermek szókincsét fejlesztik-e a digitális eszközök. Itt a válaszadók 41.5% az igent jelölte meg, de ehhez közel kicsit magasabb számot ért el (44.6%) a „talán” opció, ami leginkább azt mutatja, hogy még a szülők se tudják a pontos választ.

A 17. kérdésben azt szerettem volna látni, hogy vajon van-e összefüggés a szavak és az eszközökön nézett és hallgatott tartalmak között? A válaszadóknak erre a kérdésre kellett válaszolniuk, hogy „Hallott-e olyan szavakat vagy kifejezéseket, amelyeket az

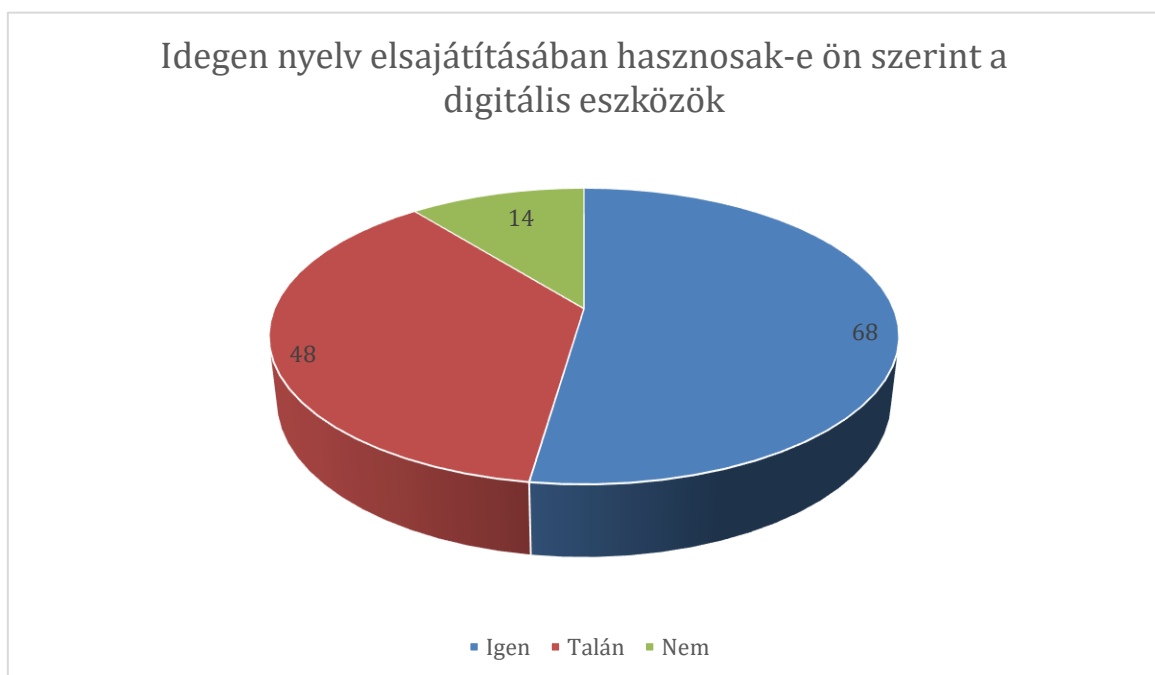
eszközök által tanult”.

14. ábra: Hallott e már olyan szavakat vagy kifejezéseket, amely az eszköz által tanult a gyermek (saját szerkesztés)

A 18. kérdésnél az okoseszközökkel kapcsolatos véleményekre voltam kíváncsi. Arra, hogy mennyire tartják a szülők ezeket a kütyüket hasznosnak, illetve károsnak a gyermekekre nézve. A diagram jól mutatja, hogy a mai világban az okoseszközöket hasznosnak tartják. Ez magyarázat elterjedésükre és hihetetlen népszerűségükre.

15. ábra: Hasznosnak vagy károsnak ítéli meg az okoseszközöket (saját szerkesztés)

16. ábra: Hasznosnak tartja-e az idegennyelv elsajátításában a digitális eszközöket (saját szerkesztés)

Ez az ábra tökéletesen szemlélteti, hogy a válaszadók 52%-a hasznosnak találja, mert az idegen nyelvelsajátításban segítséget jelent a gyermekek számára az okoseszköz. A szülők 37%-a nem tudott döntené és a talánt jelölte be, a maradék 11% pedig nem tartja hasznosnak.

Az utolsó kérdésem a gyerekek eszközhasználatának korlátozására tért ki. A válaszadók 85,4%-a igennel válaszolt a kérdésemre, ami pozitívum hiszen gyermekeknek nagy szükségük van a biztonságra. Ezt a biztonságot csak a szülők adhatják meg, de elgondolkodtató, hogy a kitöltők 14,6%-a nem korlátozza gyermekét az okos eszközök használatában.

III.4. Hipotézisek vizsgálata

A kutatásom alapján 4 hipotézist állítottam fel. Kérdőívemre 130 kitöltés érkezett, így volt elegendő adatom az elemzéshez. A következő pár sorban egyenként vizsgálom meg állításaimat és döntök azok valóság tartalmáról.

Első hipotézis: 3 éves kor alatt a legtöbb gyerek napi szinten érintkezik a digitális eszközökkel.

A kérdőívem 8. kérdésében rácsmező segítségével kellett kiválasztaniuk a szülőknek a számukra megfelelő választ. 55 válasz érkezett a kérdés napi használatot feltételezett részében a televízióra, 22 a mobiltelefonra, 1 a tabletre és 3 az asztali gépre vagy laptopra. Mivel egyszerre nemcsak 1 eszközt lehetett bejelölnie a válaszadóknak, így több ember több eszközt is bejelölt. Összesen a napi használatra 67 válasz érkezett valamilyen eszközre, ami 2 emberre több mint a fele a kitöltőknek. Ebben a kérdésben még tettem olyan opciót is, hogy „naponta többször használja bármely készüléket”. Erre a kérdésre is jócskán kaptam választ, az egyes készülékekre lebontva 42 válasz érkezett a televízióra, a mobiltelefonra 15, míg a tabletre 3. Összesítve a válaszokat a napi többszöri eszközhasználat kérdésre 43 választ kaptam.

A feltételezésem helyt állt, látszik a válaszadók gyermekeinek több mint fele használja a digitális eszközöket napi szinten és 33%-a használja naponta többször is.

Második hipotézis: A digitális eszközök használata 3 éves kor alatt negatív hatással van a nyelvi fejlődésre.

A kérdőívemben több kérdés is erre irányult, 15 és 17 között tettem fel erre vonatkozó kérdéseket. Szerettem volna megtudni, hogy milyen változásokat vettek észre a szülők az eszközhasználatok után a gyermekükön, illetve ezek pozitívak vagy negatívak voltak.

Az előfelvetésem az volt, hogy negatív hatással vannak a digitális eszközök a kisgyermek nyelvi fejlődésükre. A szülők 41.5%-a úgy gondolja, hogy a digitális eszközök fejlesztik a gyerekek szókincsét és 44.6%-a nem tudja megmondani, hogy szerintük fejlesztő-e vagy sem. Tehát a kitöltők többsége nem tartja negatívnak a digitális eszközöket.

A 17. kérdésben jól látható, hogy 50.8%-uk hallott olyan szavakat, amelyek a digitális eszközökhöz köthetők. A 15. feladatban jól láthatóak a pozitív hatások a digitális eszközök beszédre gyakorolt hatására. Mivel a digitális eszközök gyorsítják az információ feldolgozásának sebességét, ebből alakul ki a gyorsabb tanulás is. Mivel a szülők sokat beszélnek, magyaráznak az eszköz használata mellett a gyerekeknek, ill. az eszközökön meséket néznek, így a szókincsük is egyértelműen növekszik. Beszédtempójuk lassul és beszédkedvük nő.

Harmadik hipotézis: A szülők nem felügyelik a gyermekek eszközhasználatát.

A kérdőívemben két kérdést is ennek a problémakörnek szenteltem, hogy kiderüljön felügyelik-e és korlátozzák-e a gyerekek eszközhasználatát. Mindkét kérdésre a válaszok többsége elég pozitív volt, mert nagyrészt igeneket kaptam. A 11-es kérdésre a szülők 91%-a jelezte, hogy felügyeli a gyermekét, míg az eszközök korlátozására vonatkozó 20-as kérdésre a válaszadók 85 %-a adott igent. Nagyrészt megcáfolódott a hipotézisem ebben az esetben, de van egy 10-15% a válaszadók között, akiknél viszont beigazolódott.

Negyedik hipotézis: A szülők többsége pozitívumnak tekinti a digitális eszközöket a gyerekek életében.

Ezt a hipotézisemet, mint a többit is alapos kutatómunka előzött meg. A vizsgálat végén igazat adtam ennek az állításnak. Több kérdésből is lehet erre következtetni, mint például a 8. „Gyermek használja-e, milyen rendszerességgel”, vagy a 9. „Mennyi ideig használja és mire”, a 12. „Hasznosnak tartja-e a zene vagy mondóka hallgatást online formában”, a 14. „Milyen felületen és milyen időnként oszt meg gyermekéről fotókat vagy videókat, úgy hogy bárki láthatja”, a 16. „Ön szerint a gyermek szókincsét fejlesztik-e a digitális

eszközök” vagy a 19. „Idegen nyelv elsajátításában hasznosak-e ön szerint a digitális eszközök”.

A leglényegesebb kérdés viszont, ami ezt a hipotézisemet alátámasztja, a válaszaival együtt a tizennyolcas, amiben azt mértem fel, hogy a szülők hasznosnak vagy károsnak ítélik meg a gyermekük életében a digitális eszközöket. Minden kérdésre, amelyeket az előbb felsoroltam, körülbelül ugyanazok az eredmények születtek. A szülők nagy része vagy biztos abban, hogy pozitívum az eszközhasználat, vagy valószínűnek tartja ezt. Összefoglalóan hozom erre a hipotézisre a 18. kérdés eredményét, amely szerintem az összes felsorolt kérdést egyben fogalmazza meg. Ahogy korábban már megállapítottam, a hasznos lehetőséget kilencvenen választották a 130 kitöltő közül, ami a kitöltők 69%-a.

IV. Összegzés

Dolgozatom célja az volt, hogy megvizsgáljam és elemezzem a digitális eszközök hatását a kisgyermek (0-3 év) vonatkozásában. Érdeklődésem fókuszpontjában olyan szülők álltak, akiknek gyermeke az adott korosztályhoz tartozik és életük mindennapjaiban jelen van a digitális eszközhasználat. Kutatásomat Nyíregyházán, azaz egy vidéki nagyvárosban végeztem.

Kérdőívemet olyan szülőkkel, főleg édesanyákkal töltettem ki, akik különböző közösségi oldalakon baba-mama csoportok aktív tagjai és fogékonyak a digitális eszközök hatásának vizsgálatára. Ahogy a szülők használják ezeket az eszközöket, úgy a gyerekek mindennapi életének részévé is válik és elkerülhetetlen, hogy a fejlődésükre valamilyen hatással legyen.

Kisgyermeknevelőként a bölcsődében is szembesülünk azzal, hogy a gyerekek ismerik és használják az eszközöket. A mozdulataikból, viselkedésükből ez jól látszik a mindennapi tevékenységek során.

Pályamunkám első, elméleti részében a magzatkor, a csecsemőkor és a kisgyermekkor általános kérdéseivel foglalkoztam, melyeket több szempontból is megvizsgáltam. Fontosnak tartottam áttekinteni az egyes szakaszokban zajló fejlődési tendenciákat, hogy jobban megértsük, mikor tekinthető károsnak, ill. hasznosnak a kicsik média- és digitális anyag fogyasztása.

A kutatásom alapjaként 4 hipotézist állítottam fel. Ezek a következők voltak:

1. 3 éves kor alatt a legtöbb gyerek napi szinten érintkezik a digitális eszközökkel.
2. A digitális eszközök használata 3 éves kor alatt negatív hatással van a nyelvi fejlődésre.
3. A szülők nem felügyelik a gyermekek eszközhasználatát.
4. A szülők többsége pozitívumnak tekinti a digitális eszközöket a gyerekek életében.

A lefolytatott vizsgálat után kijelenthető, hogy a legtöbb hipotézisem teljesült.

Dolgozatomban választ kaptam arra, hogy a napi több órás használat során sokféle negatív hatás éri a kicsiket. Viszont lehet oktató, tanító jellege is az eszközhasználatnak, ha a szülő felügyeletével történik és az új dolgok megtanulása a cél. Összeségében tehát az a véleményem, hogy a számos negatív hatás mellett, pozitív hatása is van ezeknek az eszközöknek.

V. Felhasznált irodalom

A. Könyv, könyvrészlet

1. Hajtó Krisztina, Major Zsolt Balázs, Sósne Pintye Mária, Tóth Anikó (2014): *Őrzők egészségügyi alapellátók gyakorlatközpontú kézikönyve 1. rész: Tanácsadás a gyermekek optimális pszichomotoros fejlődésének támogatása érdekében*, Országos Tisztifőorvosi Hivatal
2. Kóczán Bálint (2021): *Okos gyerek lesz az okoseszközöktől 2021*, Koczan Media Books, 13-68
3. Ranschburg Jenő (2009): *Szülők könyve 2. bővített kiadás*, Saxum kiadó, 24-27, 61-69
4. Steyer, James P. (2015): *Szólj vissza a facebooknak!*, GABO kiadó, 130-136
5. Tancz Tünde (2011): *A kommunikáció és a nyelv fejlődése a kora gyerekkorban*, Pécsi tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
6. Taylor, Jim (2016): *A digitális nemzedék nevelése*, Móra könyvkiadó, 10-30
7. Vajda Zsuzsanna (1999): *A gyermek pszichológiai fejlődése*, Helikon kiadó

B. Folyóírtacikk

1. Gósy Mária (2005): *A vad gyermekek és a nyelvelsajátítás*, *Pszicholingvisztika* 249-252